

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОГО КОНСОНАНТИЗМУ**

Постнікова Е.

аспірантка, старший викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID ID 0000–0002–8569–4122

У статті розглядаються основні процеси, які пов'язані з формуванням та розвитком писемності у давньовірхньонімецькому періоді становлення німецької мови. Давньовірхньонімецький період — це перш за все період формування німецької народності, спочатку в межах Франкської держави, а згодом Східнофранкської держави і завершується проголошенням у 962 р. Німецької імперії. Власне писемна традиція німецької мови пов'язана з церковним життям. У монастирських келіях перекладалися теологічні трактати, молитви, псалми німецькою мовою, писалися історичні твори, склалися біблійські коментарі для школи та для освіти священників. Монастирі стали центрами освіти, духовного життя ранньофеодального суспільства. У цей час і складається нова форма існування німецької мови у вигляді сукупності територіальних діалектів. У статті відмічається, що давньовірхньонімецькі діалекти відрізняються один від одного в фонетичному, морфологічному, лексичному і, навіть, в синтаксичному аспектах. Інакше кажучи, майже кожний діалект мав свою орфографію і свої фонетичні особливості. Проте єдність німецької мови всеодно забезпечувалася спорідненістю діалектів, загальними тенденціями розвитку їх фонетичної та граматичної будови та взаємодією при особливо великому впливі франкського діалекту на інші. Становлення графічної системи в цей період має складний характер через адаптацію латинського алфавіту до німецької вимови. На той час не існувало не тільки єдиної орфографічної норми для німецької мови взагалі, а й єдиного правопису тих чи інших слів або морфем в рамках однієї писемної пам'ятки. Проведено дослідження основних писемних пам'яток того часу, враховуючи діалектні особливості кожної з них. З'ясовано, що під впливом латини німецька писемність давньовірхньонімецького періоду зазнає значних змін, проте зберігає свою мовну незалежність, особливо у системі консонантизму.

Ключові слова: Давньовірхньонімецький період, Перший та Другий Пересуви приголосних, давньовірхньонімецький консонантизм, давньовірхньонімецькі діалекти, німецька писемність.

**FEATURES OF THE DEVELOPMENT
OF THE OLD HIGH GERMAN CONSONANTISM**

Postnikova E.

PhD student, senior lecturer

Odesa I. I. Mechnikov National University

ORCID ID0000–0002–85693

The article examines the main processes associated with the formation and development of writing in the Old High German period of the formation of the German language. The Old High German period is primarily the period of the formation of the German nation, first within the Frankish state, and later the East Frankish state, ending with the proclamation of the German Empire in 962. Actually, the written tradition of the German language is connected with church life. In the monastery cells, theological treatises, prayers, and psalms were translated into German, historical works were written, and biblical commentaries were compiled for the school and for the education of priests. Monasteries became the centers of education and spiritual life of the early feudal society. At this time, a new form of existence of the German language was formed in the form of a set of territorial dialects. The article notes that The Old High German dialects differ from each other in phonetic, morphological, lexical, and even syntactic aspects. In other words, almost every dialect had its own spelling and phonetic features. However, the unity of the German language was always ensured by the kinship of the dialects, the general trends in the development of their phonetic and grammatical structure, and interaction with a particularly strong influence of the Frankish dialect on others. The development of the graphic system in this period is complex due to the adaptation of the Latin alphabet to German pronunciation. At that time, there was not only a single orthographic norm for the German language in general, but also a single spelling of certain words or morphemes within the framework of a single written document. The main written works of that time are analysed, taking into account the dialectal features of each of them. It has been found that under the influence of Latin, the German script undergoes significant changes, but retains its linguistic independence, particularly in the consonant system.

Key words: The Old High German period, the First and the Second consonant Shifts, consonant system of the Old High German period, the Old High German dialects, German literacy.

На сьогоднішній день доволі детально вивчено систему консонантизму у сучасній німецькій мові. Про це свідчать дослідження таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Е.-М. Крех, Л. І. Прокопова, О. І. Стеріополо, В. Г. Таранець та ін. При цьому, історична сторона питання, як наголошує В. В. Левицький, до кінця ще не вичерпана.

Незважаючи на те, що існує чимало праць, в яких розглядається розвиток консонантизму у германських мовах (Г. Вольф, В. М. Жир-

мунський, Л. Р. Зіндер, П. Ернст, В. В. Левицький, Т. В. Строева, В. Г. Таранець, В. Шмідт та ін.), вважаємо, що питання, пов'язане з розвитком приголосних в історичній площині німецької мови недостатньо висвітлено і потребує додаткових досліджень, в цьому визнається **актуальність** даного дослідження.

Мета цієї праці полягає у дослідженні давньоверхньонімецьких приголосних і у визначенні їхніх особливостей у цей період розвитку німецької мови.

Матеріалом дослідження слугували давньоверхньонімецькі тексти та словники. Загалом було досліджено 8 текстів, вибірка з яких склала 5 230 лексичних одиниць.

В роботі було використано **метод** спостереження, дескриптивний та порівняльно — історичний методи дослідження.

Писемну історію німецької мови прийнято розділяти на декілька періодів: давньоверхньонімецький період (VIII–XI ст.), середньоверхньонімецький період (XI–XIV ст.), ранньоверхньонімецький період (XIV–XVII ст.) та нововверхньонімецький період (з середини XVII ст. до сьогодні) (Шмідт, 2007: 56, Левицький, 2008: 48, Жирмунський, 1956: 36; Москальська, 2003: 13). Ця загальноприйнята періодизація німецької мови вперше встановлена Якобом Грімом в його «Німецькій граматиці» і була зумовлена певними змінами, що відбувалися на всіх мовних рівнях: лексичному, граматичному, фонетичному. Головною ознакою переходу від загальногерманського до давньоверхньонімецького періоду, на думку таких лінгвістів як Е. Арндт, Г. Брандт, С. Зондереггер, В. Шмідт є Другий Пересув приголосних, який відбувався неодноразово і мав різні результати пересуви у давньоверхньонімецьких діалектах.

Відомо, що давньоверхньонімецький період (двн.) — це період формування німецької народності та її мови спочатку в межах Франкської держави (до середини IX ст.), а згодом Східнофранкської держави. Формування німецької народності завершується проголошенням у 962 р. Німецької імперії, а протягом давньоверхньонімецького періоду складається нова форма існування мови у вигляді сукупності територіальних діалектів (Левицький, 2008: 54, Голубенко, Кулина, 2019: 12, Шмідт, 2007: 47).

При цьому давньоверхньонімецька мова (Althochdeutsch) поділяється за географічним положенням на дві групи діалектів: верхня німецька мова (Oberdeutsch) та середня німецька мова (Mitteldeutsch).

Традиційно вважається, що до першої групи належать алеманський, баварський, південнорейнськофранкський, східнофранкський діалекти; до другої групи — рейнськофранкський, середньофранкський та тюрингський діалекти. Зазначені німецькі області неоднаково приймали участь у процесі формування німецької мови.

При розгляді двн. писемних пам'яток, нами було відмічено, що давньоверхньонімецькі діалекти відрізняються один від одного в фонетичному, морфологічному, лексичному і, навіть, в синтаксичному аспектах. Інакше кажучи, майже кожний діалект мав свою орфографію і свої фонетичні особливості. Проте єдність німецької мови всеодно забезпечувалася сукупністю наступних факторів: 1) спорідненістю діалектів, за допомогою чого уможливується взаєморозуміння між людьми; 2) загальними тенденціями розвитку фонетичної та граматичної будови діалектів; 3) взаємодією діалектів при особливо великому впливі франкського діалекту на інші (Бублик, 2004: 29–30, Голубенко, Кулина, 2019: 57).

Більшість пам'яток давньоверхньонімецького періоду мали клерикальний характер і були перекладами з латинської мови або переказами англо-сакських та латинських джерел. С. Зондереггер зауважує, що особливе значення для аналізу будови німецької мови має відхилення від оригіналу, що зустрічається в давньоверхньонімецьких перекладах з латинської (Зондереггер, 2003: 73). Що стосується давньоверхньонімецьких писемних пам'яток з хронологічної точки зору, то вони розподілялися наступним чином: VIII століття представлене лише деякими писемними пам'ятками (госарії та Ісидор), на IX століття припадає найбільша кількість літературних джерел, X століття нараховує невелику кількість пам'яток, зокрема твори Ноткера. Власне писемна традиція німецької мови починається з 770 року, і пов'язана з церковним життям. Але монастирська культура отримала в Німеччині більш динамічний розвиток лише в VIII столітті. У монастирських келіях перекладалися теологічні трактати, молитви, псалми німецькою мовою, писалися історичні твори, склалися біблейські коментарі для школи та для освіти священників. Монастирі стали центрами освіти, духовного життя ранньофеодального суспільства. Отже, і пам'ятки давньоверхньонімецького періоду мають переважно клерикальний характер. Найдавнішою німецькою писемною пам'яткою вважається Аброганс. Цей твір був створений у 770 році. Він належить до так званих тлумачень (Глоси), що є списком латин-

ських слів з їхнім перекладом. Також збереглися багаточисельні молитви, обряди хрещення, сповіді. За часи правління Карла Великого (кінець VIII ст. початок IX ст.) з'явилися переклади найважливіших молитов: “Отче наш”, “Символ віри”, “Формула хрещення”. У розпалі так званих “темних віків” з'являються перші записи германських епічних поем “Пісня про Гільдебранта”, написана у 815 столітті, та є єдиною давньогерманською пам'яткою героїчного епосу і відтворює типові риси мови германської героїчної пісні (Бублик, 2004: 33). У віршованій формі на баварському діалекті зберігся опис страшного суду під назвою «Муспіллі», що датується приблизно 830 роком. Серед прозових творів збереглися переклади латинського теологічного трактату єпископа Ісидора “Про католицьку віру” (останнє десятиліття VIII ст., франкський діалект), переклад Євангелія християнина Татіана з Сирії (830 рік, східнофранкський діалект), на південному рейнськофранкському діалекті створено віршований переказ “Євангеліє від Отфріда” (863–870 рр.). Нецерковний характер має твір “Пісня про Людвіга” (881–882 роки, рейнськофранкський діалект). З одного боку, цей твір знаходиться під впливом нової християнської поезії, з іншого боку, підтримує традицію хвалебної пісні (Бублик, 2004: 29). Особлива заслуга у розвитку давньонімецької писемності належить Ноткеру Лабео (950–1022), який переклав філософські твори з латинської мови на давньонімецький алеманський діалект, твір “Про втіху філософії” давньоримського філософа Боєція і наукові праці Арістотеля, при цьому Ноткер створив значну кількість філософських термінів. Якщо не брати до уваги глоси та вокабуляри, то майже всі тексти давньовірхньонімецького періоду були перекладами або обробками латинських християнських оригіналів. Отже, відносно невелика кількість див. писемних пам'яток суттєво ускладнює встановлення усіх закономірностей будови давньовірхньонімецької мови, особливо розмовної.

Аналізуючи давньовірхньонімецьку писемність, треба перш за все звернути увагу на два аспекти — алфавіт і графіку. Див. писемність прийнято розглядати як фонологічне письмо, яке передає не звуки у відриві від їхнього значення, а фонемі; основним принципом цього письма є відповідність «буква — фонема» (Зіндер, Строева, 1965: 27). Становлення графічної системи в цей період має складний характер, при цьому, дуже важливою була адаптація латинського алфавіту до німецької вимови. На той час не існувало не тільки єдиної орфогра-

фічної норми для німецької мови взагалі, а й єдиного правопису тих чи інших слів або морфем в рамках однієї писемної пам'ятки. При розгляді таких творів як «Муспіллі», трактат Ісидора «Про католицьку віру», «Євангеліє від Отфріда», «Давньовірхньонімецький Татіан», «Пісня про Гільдебранта» та «Переклади з Боєція» Ноткера нами було виявлено, що в одному і тому ж творі знаходяться однакові за змістом, але різні за правописом слова. Про це свідчать дублетні написи у Ісидора: *araughtit — araugit, chind — chindh, anghila — angil*; у Отфріда: *uuirhdhit — uuirhdit; zide — ziide, scal — skal, craft — krefiti, frenkiskon — frenkisgon, chuani — kuani*; в „Муспіллі“: *fuir — vuir, finstri — vinstri*; у Ноткера: *fleisg — fleisk — fleisch*; у “Пісні про Гільдебранта”: *ik — ih; liubi -liob- liop- leob ;bist — pist; tu- Юu- dhu;goth — god — kot; tuou — thuon — tuoan — tuoen — tuen*. Було також зафіксовано три варіанти написання імені Христа: *Christ* (Татіан та Ісидор), *Crist* (Муспіллі), *Krist* (Отфрід), а також чотири варіанти написання слова *König*: *khuninc — khuninge* (Муспіллі), *cuning* (Татіан), *kuning* (Отфрід), *chuning* (Ноткер). Вірогідно ці твори перекладали або переписували писці, які дотримувалися різних діалектальних особливостей.

Класичний латинський алфавіт мав наступний вигляд: **a, b, c, d, e, f, g, h, i (j), k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u (v), w, x, y, z** (Левицький, 2008: 46) При створенні давньовірхньонімецького письма в класичний латинський алфавіт були внесені деякі зміни, і навіть декілька букв залишились без використання: до «d» дорівнюється «th» *du — thu; that — dhaz, thas — daz, dez — das — dat*; «v» — до «f» *varan — faran*; «c» (перед a, o, u) — до «k» *chuninc — cuninc — kuning — kuninc*; «c» (перед e, i) — до «z». Напівголосні **j** та **w** вживаються досить обмежено: в кінці слова не зустрічаються взагалі і нерідко **j** позначається як **i**, а **w** як **u (v)**. Аналізуючи “Євангеліє від Отфріда” нами було виявлено, що позначення **w** може бути подвоєним **uu** або **vu**: *uuesan* (нвн. *sein* — бути), *uuuna* (нвн. *Wonne* — благодать), *uuarun* (нвн. *waren* — були), *frovuun* — (нвн. *Frau* — жінка), але зафіксовано також слова, які записувалися лише з **w**, наприклад: *was* (нвн. *was* — що) та *won* (нвн. *von* — від). У перекладах трактату Ісидора також є приклади названих позначень: *freuuui* (нвн. *Freunde* — друзі), *suuebul* (нвн. *Schwefel* — сірка), *uuard* (нвн. *wurde* — стало), *iung* (нвн. *jung* — молодий), *ieze* (нвн. *jetzt* — зараз), *iuch* (нвн. *euch* — вам), *varan, uaran* (нвн. *fahren* — їхати). Таким чином, основні знаки-дублети використовувалися при позначенні наступних звуків: **f** — варіанти: *ff, u, v*; **w** — варіанти: *u, uu; pf* — варіанти:

pf, ph; z — варіанти: *zz, s* (щілинний); *th* — варіанти: *th, dh; tz* (африката) — *zz, z; k* — варіанти: *k, c; ch* — варіанти: *ch* (щілинний) — *h, hh; kh* (африката) — варіанти: *kch, ch, cch*.

Відомо, що німецька мова, як одна з індоєвропейських мов, успадкувала від індоєвропейської прамови основні риси її фонетичної й граматичної будови (Левицький, 2008: 64). Однак, вона зазнала цілого ряду змін, які торкнулися насамперед наголосу, системи консонантизму та вокалізму. Консонантизм давньовірхньонімецького періоду суттєво відрізнявся від загальногерманського. Інша система приголосних виникла в результаті Першого Пересуву приголосних, що є фонетико-морфологічним процесом у розвитку германських мов і полягає у зміні індоєвропейських проривних приголосних. Перший Пересув приголосних стосується наступних індоєвропейських зімкнених приголосних — велярних (*k, g, gh*), дентальних (*t, d, dh*), лабіальних (*p, b, bh*). Окремі закономірності розвитку германських приголосних були відкриті ще Расмусом Раском (1818), проте Якоб Грімм представив їх як систему взаємопов'язаних фактів (1822). Датування Першого Пересуву приголосних має значні труднощі. Вважається, що цей процес відбувся не пізніше ніж I ст. н.е. Його закінчення більшість вчених датують кінцем V — поч. VI ст. н.е. (Левицький, 2008: 49). З точністю відомо лише, що Перший Пересув приголосних представлений в усіх германських мовах і є, перш за все, історичною зміною артикуляції групи приголосних одного способу творення. Згідно Першого Пересуву приголосних дзвінки приголосні зазнали оглушення, а дзвінки з придихом зазнали спірантизації. Фонетична сутність цього процесу полягає в характерному для носіїв германських мов запізненої дії голосових зв'язок (Левицький, 2008: 50). Оскільки запізнюється і змикання і вібрація голосових зв'язок, то глухий зімкнений опиняється в умовах, що сприяють його перетворенню в глухий щілинний, а дзвінкий зімкнений — перетворенню у глухий зімкнений.

На основі нашого дослідження двн. текстів та словників виявлено наступне:

I. Індоєвропейські зімкнені дзвінки перетворилися на германські спіранти *b, p, g, g^w*, а потім розвинулися у відповідні проривні *b, d, g*. Наприклад: скр. *bhrātā*, лат. *frāter* — двн. *brojar*; скр. *mādhyas*, лат. *medius* — двн. *midjis*; і.-е. *ghostis*, лат. *hostis* — двн. *gast*; і.-е. *senjwh* — двн. *singan* та ін.

II. Індоєвропейські дзвінки неаспіровані *b, d, g, g^w* перейшли в германські глухі зімкнені *p, t, k*. Наприклад: лат. *slābnas* — двн. *slēpan*; скр. *vēdmi*, лат. *video* — двн. *witan*, лат. *ego* — двн. *ik*; і.-е. *gadāti* — двн. *quedan* та ін.

III. Індоєвропейські зімкнені глухі *p, t, k, k^w* перетворилися в германських мовах на глухі щілинні *f, ju, h, h^w*: скр. *aparam* — двн. *afar*; і.-е. *klep*, лат. *clepo* — двн. *hlifan*; і.-е. *kas*, лат. *quis* — двн. *hwer* та ін.

В результаті аналізу давньовірхньонімецьких текстів виявлено також, що не всі індоєвропейські зімкнені перетворилися на щілинні. Наприклад, якщо перед ними стоїть зімкнений *s: st>st* лат. *est* — двн. *ist* (Ноткер); лат. *sto* — двн. *stantan* (Ісидор); *sp>sp* лат. *spuere* — двн. *speiwan* (Ісидор); лат. *spicio* — двн. *sprehon* (Муспіллі); *sk>sk* лат. *scindere* — двн. *skaidan* (Татіан). Були також зафіксовані приклади, коли у сполученні двох зімкнених, перший зімкнений стає щілинним, а другий залишається зімкненим: *pt>ft* лат. *captus* — двн. *haftis* (Ісидор), лат. *neptis* — двн. *nift* (Татіан); *t* залишається незмінним після *p* та *k*: лат. *octo* — двн. *ahtau* (Ісидор та Отфрід).

Наше дослідження також показало, що Перший Пересув приголосних у деяких діалектах давньовірхньонімецької мови так і не відбувся, про це свідчать наступні приклади: дгерм. *septm* — двн. *sipun* (Муспіллі), дгерм. *haftaz* — двн. *haft*, дгерм. *korn* — двн. *corn* (Татіан), дгерм. *jung* — двн. *iung* (Ісидор). Вірогідно це пов'язано з тим, що автори цих творів, більшість з яких залишалися невідомими, ще дотримувалися старого написання зазначених слів, бо в ті далекі часи латина мала великий вплив на орфографічний, лексичний та інші рівні німецької мови того часу. Цей факт можна частково пояснити Законом Вернера, де якість приголосного (дзвінкість/глухість) залежить від наголосу. Але, оскільки Перший Пересув приголосних не відбувався не тільки у двоскладових словах, а також в однокладових (лат. *noctis* — двн. *nact* (Ісидор), дгерм. *duo* — двн. *duo*, лат. *mord* — двн. *mord* (Муспіллі), лат. *scrip* — двн. *scrip* лат. *lant* — двн. *lant* (Пісня про Гільдебрандта), то неможливо стверджувати про те, що Закон Грімма повністю відображений в усіх давньовірхньонімецьких творах.

Що стосується Другого Пересуву приголосних, то він почався приблизно у V–VI ст. н.е. і завершився у VIII ст. (Левицький, 2008: 38). Цей процес поширювався нерівномірно з півдня на північ та повністю відбувся в південнонімецьких діалектах (баварському та

алеманському). При цьому, зміни стосувалися лише шести глухих і дзвінкх зімкнених приголосних.

На основі отриманих прикладів із двн. текстів та словників було виявлено наступне:

I. Германські глухі зімкнені *t, p, k*, після голосних перетворилися на відповідні глухі спіранти *zz, ff, h(h)*: гот. *itan*, да. *etan* — двн. *ezzan*; гот. *greipan* — двн. *groffan*; дс. *slepan* — двн. *sleffan*, гот. *brikan*, да. *brekan* — двн. *brehhan* та ін.

II. Глухі германські *t, p, k* на початку слова, після сонорних приголосних (*l, m, n, r*) або при наявності подвоєння (довготи) перейшли у відповідні африкати *z (zz), pf (ph), (k)ch, (k)χ*: гот. *twai*, да. *twē*, дфр. *twēne* — двн. *zwei*; гот. *hilpan*, да. *helpan*, дфр. *helpa* — двн. *helphan, helpfan*; гот. *drigkan*, да. *drinkan* — двн. (південні діалекти) *trinchan* та ін.

III. Дзвінки зімкнені *d, b, g* перейшли у відповідні глухі *t, p, k* тільки в баварському та алеманському діалектах. Наприклад: гот. *dauhtar*, да. *dohtar*, дфр. *dochter* — двн. *tohtar*; гот. *bairan* — двн. *peran*; гот. *gast*, да. *gast* — двн. *cast* та ін.

Виключення з Другого Пересуву приголосних становлять наступні сполучення: *sk, sp, st, tr, ht, ft*, в яких глухі зімкнені *t, p, k* залишилися без змін: *skeppen, skinan, fisk, stritan, tragan, stark* (Ісидор).

В результаті дослідження прояву Другого Пересуву приголосних у двн. текстах ми дійшли висновку, що він відбувався не в усіх діалектах давньверхньонімецької мови однаково повно й інтенсивно. У більшій мірі здійснилась зміна *p, t, k > ff, zz, hh*; перехід *p > pf, k > kh, ch; g > k*, здійснився тільки в південнонімецьких діалектах, що підтверджується прикладами: у перекладах Татіана (східнофранкський діалект) *gab, geban, bin, gast, pfluog, skepfen, kraft, folgen, folkes, korn, tag, kind, kalb; g > k* розрізнялись і від їх зміни залежало значення слова: *gras — calt, got — corn*; у перекладах Ноткера (алеманський діалект) *gab — kab, gehalt — kehalt, geban — kepan, bin- pin, gast — kast* (наявність обох варіантів), *pluog, skepfen, tag, folken*. Африката *cch* була відображена тільки в баварському та алеманському діалектах: *cchorn, cchind, cchalb, chraft*. У “Пісні про Гільдебранта” (франкський та давньосаксонський діалекти) маємо наступні зміни: *ik — ih, sik — sih, dat — daz, gap — gibu, Theotrihhe — Deotrihhe, bist — pist, do — to*. У рейнськофранкському перекладі Ісидора виявлені такі протиставлення як *g* та *k*. Оскільки вони вживаються у різних за значенням словах, то їх

неможливо вважати варіантами однієї фонемі, наприклад: *gart — kreis, gras — chalb, gut — kan, chraft*. Проте, у давньверхньонімецьких пам’ятках, незалежно від їхньої діалектної основи, широко використовується подвоєне написання приголосних. Вважаємо, що ця графічна особливість не може бути позбавлена фонетичного змісту і є відображенням протиставлення довгих приголосних коротким. Треба також відмітити, що подвоєні приголосні зустрічалися у давньверхньонімецькому періоді тільки в інтервокальному положенні в межах однієї морфемі, тому не має підстави вважати їх за дві окремі фонемі, наприклад в “Євангеліє від Отфріда” зафіксовано: *wolla, rinnan, swimman, loccon, ezzan, offen, mahhon*; а у перекладах Ноткера виявлені дублетні написання: *lazzan — lazan, slaffan — slafan, breitta — breita, notta — nota, herro — hero*.

В результаті проведеного дослідження, можна стверджувати, що писемна система німецької мови почала своє відокремлення та стрімкий розвиток саме з давньверхньонімецького періоду і є якісно новим явищем у порівнянні з загальноіндоевропейською мовою, оскільки в своїй основі вона має зовсім інший, притаманний саме їй, набір фонологічних одиниць. Отримані дані про розвиток писемності давньверхньонімецької мови, зокрема її консонантизму, мають певне значення для подальших теоретичних розробок не тільки в межах діакронії, але й також у синхронічних дослідженнях сучасної німецької мови.

Список літератури

- Бублик В. Н. Історія німецької мови: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Н. Бублик. Вінниця: Нова книга, 2004. 272с.
 Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2017, Ч. 11, 36 с.
 Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Козак Т. Б. Вступ до германської філології. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2019, 152 с.
 Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. 5-е изд. М.: Высшая школа, 1965, 408 с.
 Зиндер Л. Р., Строева Т. В. Историческая фонетика немецкого языка. М.: Просвещение, 1965, 191с.
 Левицкий В. В. Основы германистики. Вінниця: Нова книга, 2008, 520 с.
 Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. Вінниця: Нова Книга, 2010. Т. 1, 616 с., Т. 2, 368 с.
 Москальская О. И. История немецкого языка. М.: Академия, 2003. 288с.

ISSN 2307–4604. Записки з романо-германської філології. Випуск 2 (49). 2022

- Прокопова Л. І. Лексичні та фонетичні особливості німецької мови в єдиному стилістичному полі / Л. Прокопова. *Мовознавство*: Науковотeorетичний журнал, 2007. № 6, с. 44–47.
- Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей. Одеса: Друкарський дім, 2008. 232 с.
- Arndt E., Brandt G. Einführung in die Geschichte der deutschen Sprache und in die historische Grammatik. Teil 1, 2. Berlin, 1978, 172 S.
- Ernst P. Deutsche Sprachgeschichte. Wien: WUV, 2006, 254 S.
- Krech E.-M., Stock E. Deutsches Aussprachewörterbuch. De Gruyter, 2010, 1176 S.
- Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag Stuttgart, 2007, 10. Aufl., 489 S.
- Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch / R. Schützeichel. 4., erg. Aufl. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989, 309 S.
- Sonderregger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Walter de Gruyter, 2003, 390 S.
- Steriopolo O. Kodifizierte Aussprachenorm und Sprachrealität. Germanistik in der Ukraine. Bozen Bolzano Universitz Press, 2015. Bd. 2.2. S. 93–108.
- Wolff G. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009, 330 S.

References

- Bublik, V. N. (2004). *Istoriia nimetskoi movy*. Vinnytsia: Nova Knyha.
- Holubenko, L. M., Kulyna, I. H., Berezina, Yu.O. (2017) *Istoriia nimetskoi movi. Praktikum z kursu*. Odesa: Feniks.
- Holubenko, L. M., Kulyna, I. H., Kozak, T. B. (2019) *Vstup do hermanskoi filolohii Praktikum z kursu*. Odesa: Feniks.
- Zhyrmunskyi, V. M. (1965). *Ystoriya nemetskoho yazyka*. M.: Vysshaya shkola.
- Zinder, L. R., Stroeva, T. V. (1965) *Ystoritsheskaya fonetika nemetskogo yazika*. M.: Prosvescheniye.
- Levytskyi, V. V., (2008) *Osnovy hermanistyky*. Vinnytsia: Nova Knyha.
- Levytskyi, V. V., (2010) *Etymolohycheskyi slovar hermanskykh yazikov*. Vinnytsia: Nova Knyha.
- Moskalskaya, O. I., (2003) *Ystoriya nemetskoho yazyka*. M.: Akademiya.
- Prokopova, L. I., (2007) *Leksychni ta fonetychni osoblyvosti nimetskoi movy v edynomu stylistychnomu poli*. *Movoznavstvo: Naukovoteoretychnyi zhurnal*.
- Taranets, V. H., (2008) *Diakhroniia movy: zbirka statej*, Odesa: Drukarskij dim.
- Arndt, E., Brandt, G., (1978) *Einführung in die Geschichte der deutschen Sprache und in die historische Grammatik*. Teil 1, 2. Berlin.
- Ernst, P., (2006) *Deutsche Sprachgeschichte*. Wien: WUV.
- Krech, E.-M., Stock, E., (2010) *Deutsches Aussprachewörterbuch*. De Gruyter.
- Schmidt, W., (2007) *Geschichte der deutschen Sprache*. S. Hirzel Verlag Stuttgart, 10. Aufl.

ISSN 2307–4604. Записки з романо-германської філології. Випуск 2 (49). 2022

- Schützeichel, R., (1989) *Althochdeutsches Wörterbuch* / R. Schützeichel. 4., erg. Aufl. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag.
- Sonderregger, S., (2003) *Althochdeutsche Sprache und Literatur*. Walter de Gruyter.
- Steriopolo, O., (2015) *Kodifizierte Aussprachenorm und Sprachrealität. Germanistik in der Ukraine*. Bozen Bolzano Universitz Press.
- Wolff, G., (2009) *Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*. A. Francke Verlag Tübingen und Basel.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2022 року